

De rechtspositie van jongeren in Icarus

Hertoets

*Stap 1 van het stapsgewijs toezicht op basis van het
Kwaliteitskader Gesloten Jeugdzorg*

Instellingsrapport

Samenvatting

De Inspectie jeugdzorg is eind 2008 gestart met stapsgewijs onderzoek naar de kwaliteit van de gesloten jeugdzorg. Het toezicht stap 1 betrof de rechtspositie van de jongeren. Een goede rechtspositie is in de gesloten jeugdzorg erg belangrijk omdat het gaat om jongeren die tegen hun wil in hun vrijheden beperkt kunnen worden.

Eerste toets stap 1

In juni 2009 heeft de inspectie onderzocht in hoeverre Icarus verantwoord omgaat met de rechtspositie van jongeren. Het eindoordeel luidde dat Icarus *onvoldoende* verantwoord omging met de rechtspositie van de jongeren.

Hertoets stap 1

In januari 2010 heeft de inspectie een hertoets op maat uitgevoerd bij Icarus.

In dit rapport geeft de inspectie antwoord op de vraag in hoeverre de instelling nu verantwoord omgaat met de rechtspositie van de jongeren.

De inspectie is van oordeel dat de instellingen voor gesloten jeugdzorg bij het thema rechtspositie van jongeren op ten minste operationeel niveau dienen te functioneren. 'Operationeel' wil zeggen dat er volledig, duidelijk en adequaat beleid is en dat de medewerkers in de instelling het beleid kennen en ernaar handelen. 'Geborgd' is de hoogst mogelijke score van de inspectie; dit betekent dat beleid en uitvoering periodiek geëvalueerd en zo nodig verbeterd worden.

Het eindoordeel van de inspectie luidt dat Icarus nu **voldoende** verantwoord omgaat met de rechtspositie van de jongeren.

De inspectie vindt het goed dat bij Icarus:

- Alle indicatoren op het gebied van maatregelen die de vrijheid van jongeren aantasten tenminste operationeel zijn.
- Alle indicatoren op het gebied van het toekennen van verlof tenminste operationeel zijn.

Aandacht van de instelling is nog nodig voor het volgende onderwerp:

- De vertrouwenspersonen bij Icarus zijn niet in dienst bij een door de overheid gesubsidieerde organisatie van vertrouwenspersonen.

De inspectie gaat ervan uit dat Icarus dit in 2010 naar behoren gerealiseerd heeft.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	7
Hoofdstuk 2 De rechtspositie van de jongeren in Icarus	9
2.1 Maatregelen die de vrijheid van jongeren aantasten	10
2.2 Toekennen van verlof	11
2.3 Klachtregeling en vertrouwenspersoon.....	12
Hoofdstuk 3 Eindoordeel	15
3.1 Eindoordeel	15
Bijlage 1 – Uitvoering van de hertoets bij Icarus	17

Hoofdstuk 1 Inleiding

De Inspectie jeugdzorg is eind 2008 gestart met stapsgewijs onderzoek naar de kwaliteit van de gesloten jeugdzorg. Het nieuwe zorgaanbod is nog in ontwikkeling, daarom richt de inspectie haar onderzoek stapsgewijs in.

Het toezicht stap 1, grotendeels uitgevoerd in 2009, betrof de rechtspositie van de jongeren. Een goede rechtspositie is in de gesloten jeugdzorg erg belangrijk omdat het gaat om jongeren die tegen hun wil in hun vrijheden beperkt kunnen worden.

Eerste toets stap 1

In juni 2009 heeft de inspectie onderzocht in hoeverre Icarus verantwoord omgaat met de rechtspositie van jongeren. Het eindoordeel luidde dat Icarus *onvoldoende* verantwoord omging met de rechtspositie van de jongeren.

Aandacht van de instelling was vooral nodig voor de volgende onderwerpen:

- De maatregelen die de vrijheid van de jongeren aantasten werden onvoldoende op de individuele jongere afgestemd.
- Medewerkers waren onvoldoende geschoold in het toepassen van de vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Verlof maakte inhoudelijk onvoldoende onderdeel uit van de behandeling.
- De inspectie vond het wenselijk dat de instelling de positie van de vertrouwenspersoon aanpast en daarmee vooruitloopt op een aanpassing van de wet in dit opzicht.

De instelling kwam goed uit het onderzoek wat betreft de volgende onderwerpen:

- De instelling liet een geborgde werkwijze zien wat betreft de registratie en evaluatie van maatregelen. De evaluaties hadden in de praktijk ook al geleid tot aanpassingen in de werkwijze.
- De instelling had een zorgvuldige afweging rond verlofverlening met behulp van vaste criteria.

De inspectie heeft de onderstaande aanbevelingen gedaan:

- Zorg ervoor dat er geen medewerkers worden betrokken bij het toepassen van maatregelen, waarvoor zij geen training hebben ontvangen.
- Zorg ervoor dat eind 2009 alle medewerkers zijn getraind in het toepassen van maatregelen.
- Zorg ervoor dat de overige indicatoren binnen één jaar in ieder geval operationeel zijn.

Hertoets stap 1

In januari 2010 heeft de inspectie een hertoets uitgevoerd bij Icarus. In dit rapport geeft de inspectie antwoord op de vraag in hoeverre de instelling nu verantwoord omgaat met de rechtspositie van de jongeren. De inspectie is van oordeel dat de instellingen voor gesloten jeugdzorg bij het thema rechtspositie van jongeren op ten minste operationeel niveau dienen te functioneren. 'Operationeel' wil zeggen dat er volledig, duidelijk en adequaat beleid is en dat de medewerkers in de instelling het beleid kennen en ernaar handelen. 'Geborgd' is de hoogst mogelijke score van de inspectie; dit betekent dat beleid en uitvoering periodiek geëvalueerd en zo nodig verbeterd worden.

De hertoets was op maat, gericht op de onderwerpen waar de instelling aandacht aan moest besteden. De aanbevelingen zijn getoetst.

Leeswijzer

In *hoofdstuk 2* staan de bevindingen van de Inspectie jeugdzorg bij de hertoets in de instelling.

In *hoofdstuk 3* staat het eindoordeel van de Inspectie jeugdzorg.

In *bijlage 1* staat hoe de hertoets op maat bij de instelling is vormgegeven.

Hoofdstuk 2 De rechtspositie van de jongeren in Icarus

De paragrafen van dit hoofdstuk zijn gewijd aan de bevindingen van de hertoets. Deze zijn weergegeven in tabellen.

In de tabel staan de scores die de instelling in het inspectieonderzoek van 2009 en in de hertoets van 2010 heeft behaald.

Scores die sinds 2009 niet gewijzigd zijn, zijn licht grijs (✓).

Scores die na de hertoets van 2010 gewijzigd zijn, zijn als volgt aangegeven:

- de gewijzigde score 2010 staat geel gearceerd (✓);
- de score van 2009 is doorgehaald (✗).

Waar sprake is van wijziging in score, is dit onder de tabel onderbouwd en toegelicht.

De scores van de Inspectie jeugdzorg zijn weergegeven op een schaal van vier punten:

- *afwezig* wil zeggen dat er geen beleid is of dat het aanwezige beleid zo onvolledig, onduidelijk of inadequaat is dat het beleid de medewerkers van de instelling geen informatie geeft die hen kan leiden;
- *aanwezig* wil zeggen dat er volledig, duidelijk en adequaat beleid is dat de medewerkers van de instelling voldoende informatie geeft die hen kan leiden;
- *operationeel* wil zeggen dat het beleid voldoende is (zie hierboven onder 'aanwezig') en dat de medewerkers in de instelling het beleid kennen en ernaar handelen; de score operationeel vooronderstelt dus dat het beleid voldoet aan de omschrijving onder 'aanwezig';
- *geborgd* is een veelomvattend begrip, het wil idealiter zeggen dat de leidinggevenden of andere verantwoordelijken in de instelling:
 - o *zorgen voor informatie, controle en bijsturing van de medewerkers,*
 - o *zorgen dat de medewerkers toegerust zijn voor hun werk (personeelsbeoordeling wordt geëvalueerd en leidt zo nodig tot opleidings- en ontwikkeltrajecten),*
 - o *zorgen dat medewerkers afwijkingen van het beleid melden bij leidinggevenden of op een centraal punt,*
 - o *zorgen dat het beleid en de uitvoering periodiek geëvalueerd en zo nodig verbeterd wordt, dus dat de instelling leert van haar ervaringen; hiervoor is het nodig dat op onderdelen geregistreerd wordt wat er gebeurt.*

De inspectie heeft ervoor gekozen om bij 'geborgd' met name te toetsen op de cursief gedrukte punten en de toerusting van het personeel alleen te betrekken waar dat nu al onontbeerlijk is. De score geborgd vooronderstelt dat het beleid voldoet aan de omschrijvingen onder 'aanwezig' en 'operationeel', dus dat het beleid voldoende is en dat de medewerkers het beleid in praktijk brengen.

De inspectie verwacht tenminste een score operationeel, dat wil zeggen dat de medewerkers het beleid kennen en hiernaar handelen.

2.1 Maatregelen die de vrijheid van jongeren aantasten

Scores per indicator

 criterium De instelling gaat verantwoord om met maatregelen die de vrijheid van een jongere aantasten	Afwezig	Aanwezig	Operationeel	Geborgd
Indicatoren				
Welke maatregelen mogen worden toegepast			✓	
Wanneer maatregelen mogen worden toegepast				✓
Wie maatregelen mogen toepassen			✓	
Hoe medewerkers bij toepassing maatregelen dienen te handelen		✗	✓	
Instemming gedragswetenschapper bij toepassing maatregelen			✓	
Toepassing maatregelen specifiek per jongere		✗	✓	
Toepassing maatregelen door getrainde en geïnstrueerde medewerkers		✗	✓	

Toelichting

Hoe medewerkers bij toepassing maatregelen dienen te handelen

De groepsleiders zijn op de hoogte van de protocollen en weten hoe zij maatregelen dienen uit te voeren. Ten tijde van het onderzoek was nog niet elke groepsleider geschoold in de toepassing van maatregelen als vastpakken en vasthouden. De laatste training is ingepland, zodat in maart 2010 alle groepsleiders zijn geschoold in het toepassen van maatregelen.

Toegepaste maatregelen worden besproken en geëvalueerd in het team.

Op de twee gesloten groepen met de meeste beveiliging is er overdag naast twee groepsleiders ook altijd een beveiliging aanwezig. De aanwezigheid van de beveiligers werkt preventief. De beveiligers mogen ook ondersteunen bij het toepassen van de maatregel vastpakken en vasthouden op de jongeren. De groepsleiders van de overige groepen schakelen een beveiliging ook wel eens preventief in.

Jongeren worden niet meer in afzondering geplaatst in de isolatieruimte van JJI Het Keerpunt. In één geval is dit het afgelopen half jaar nog wel gebeurd.

Een aantal deuren van de time-out ruimtes op de groepen is verstevigd. Er is een verbouwing gaande waarbij ook de deuren van de overige groepen verstevigd worden.

Toepassing maatregelen specifiek per jongere

In het vorige onderzoek van de inspectie kregen de jongeren een zo goed als vaststaand pakket aan maatregelen opgelegd in hun behandelplan.

Nu zijn de maatregelen op de jongere en zijn problematiek afgestemd. In de onderzochte behandelplannen zijn de mogelijk toe te passen maatregelen per jongere beschreven. Bij voldoende voorinformatie wordt op de eerste dag van de opname aan de jongere een maatregelenformulier met de mogelijk toe te passen maatregelen overhandigd. Deze maatregelen worden vervolgens binnen twee weken na opname vastgelegd in een voorlopig behandelplan. Na vier tot zes weken volgt een definitief behandelplan. Bij onvoldoende voorinformatie, met name bij

spoedplaatsingen, krijgt de jongere de maatregelen in het voorlopig behandelplan na twee tot vier weken. In de tussentijd verzoeken de groepsleiders per maatregel toestemming aan de gedragswetenschapper of unitcoördinator.

Op de teamvergaderingen worden de individuele jongeren besproken. Hierbij komen ook de specifieke maatregelen aan de orde. De groepsleiders krijgen mondeling informatie over de mogelijk toe te passen maatregelen. Deze maatregelen worden aangepast aan de ontwikkeling van de jongere. Uit de dossiertoets blijkt dit ook: over het algemeen is het zo dat er in de loop van het verblijf bij Icarus steeds minder maatregelen in het behandelplan staan opgenomen.

De medewerkers geven aan dat de informatie van Bureau Jeugdzorg ten behoeve van de plaatsing van de jongere is verbeterd. De samenwerking met Bureau Jeugdzorg verloopt beter op dit punt dan voorheen, maar is mede vanwege de vele spoedplaatsingen bij Icarus nog niet optimaal.

Toepassing maatregelen door getrainde en geïnstrueerde medewerkers

Alle groepsleiders hebben inmiddels de eerste module gevolgd van de Professionele Veiligheids Training (PVT). De eerste module ging voornamelijk over communicatie en hoe te handelen als je als groepsleider wordt vastgepakt. De training bestond vooral uit praktische oefeningen. Het leren van vastpakken, vasthouden en agressiereductie is een onderdeel van de training in module twee. Zowel de grepen als de organisatie rondom het vastpakken en vasthouden zijn onderdeel van deze training. Inmiddels hebben de groepsleiders van een aantal groepen deze tweede training gehad. Ook de beveiligingsmedewerkers hebben deze tweede training gevolgd. De verschillende trainingen worden elk kwartaal aangeboden, zodat ook nieuwe medewerkers er niet te lang op hoeven te wachten.

De directie geeft aan dat inmiddels zo'n 80 procent van de groepsleiders getraind is in het vastpakken en vasthouden. Uiterlijk in maart 2010 is iedereen hierin getraind. De trainingen zijn ingepland in het jaarrooster.

2.2 Toekennen van verlof

 criterium De instelling gaat verantwoord om met het toekennen van verlof	Afwezig	Aanwezig	Operationeel	Geborgd
Indicatoren				
Verlof onderdeel van behandelplan		✘	✓	
Criteria toekenning verlof			✓	
Instemming gedragswetenschapper			✓	

Toelichting

Verlof onderdeel van behandelplan

Tijdens het vorige inspectiebezoek was de werkwijze rond verlof nog dermate recent ingevoerd dat de uitvoering in de praktijk nog niet voldoende zichtbaar was. De nieuwe werkwijze werkt volgens de medewerkers al enkele maanden naar wens.

Verlof is verweven met de methodiek en maakt onderdeel uit van de behandeling. Over de invulling van het verlof worden in overleg met de ouders en de gezinsvoogd afspraken gemaakt en ook de doelen voor het verlof worden besproken. De doelen worden vastgelegd in het behandelplan. Jongeren hebben vaak leerdoelen in relatie tot hun thuissituatie of de situatie na hun verblijf bij Icarus (woning, werk, school, et cetera).

In de onderzochte dossiers is de uitwerking van de vernieuwde werkwijze omtrent verlof zichtbaar. Er wordt gebruik gemaakt van een verlofaanvraag, risicotaxatie, checklist, verlofcontract met afspraken, verlofplanning en verlofevaluatie. In de verlofplanning worden de concrete activiteiten tijdens het verlof opgenomen. De jongere bespreekt de verlofplanning met zijn mentor. De ouders dienen deze te ondertekenen. Na afloop van een verlof maakt de jongere een verlofevaluatie en bespreekt deze met zijn mentor. De groepsleiders hebben na elk verlof contact met de ouders.

2.3 Klachtregeling en vertrouwenspersoon

 criterium De instelling gaat verantwoord om met de klachtregeling en de vertrouwenspersoon	Afwezig	Aanwezig	Operationeel	Geborgd
Indicatoren				
Toegang tot klachtregeling			✓	
Toegang tot vertrouwenspersoon	*			
Beroepsmogelijkheid bij maatregelen en verlof			✓	

Toelichting

Toegang tot vertrouwenspersoon

Bij het eerdere onderzoek heeft de inspectie de toegang tot de vertrouwenspersoon gescoord als afwezig met een aantekening.

Dit kwam omdat een aantal instellingen voor gesloten jeugdzorg die voorheen JJI waren, een aparte variant hadden ontwikkeld voor de functie van de vertrouwenspersoon. Bij hen was er geen sprake van een vertrouwenspersoon die onafhankelijk is van de instelling en die werkzaam is bij een door de overheid gesubsidieerde organisatie van vertrouwenspersonen.

Deze varianten zijn mogelijk omdat de vertrouwenspersoon ten behoeve van cliënten in de gesloten jeugdzorg niet apart in de Wet op de jeugdzorg is geregeld. De wetsartikelen over de vertrouwenspersoon die in de wet staan, hebben betrekking op instellingen die gesubsidieerd worden door de provinciale overheid. Dit is bij de instellingen voor gesloten jeugdzorg (nog) niet

het geval. De inspectie heeft aanbevelingen gedaan om de positie van de vertrouwenspersoon in de gesloten jeugdzorg zo te regelen dat deze vergelijkbaar is met de overige jeugdzorg.

Dit is op het ogenblik bij Icarus nog niet het geval en om deze reden blijft de score na de hertoets ongewijzigd. Momenteel is de directie van Icarus in overleg met de directeur van het AKJ over een mogelijke inzet van vertrouwenspersonen vanuit deze organisatie. De directie van Icarus geeft aan dat er vanuit het ministerie nog geen standpunt is met betrekking tot de vertrouwenspersoon, nu deze voor de voormalig JJI's niet past binnen de huidige Wet op de jeugdzorg.

Bij Icarus zijn twee vertrouwenspersonen werkzaam. Een vrouw voor de meisjesgroepen en een man voor de jongensgroepen. Op iedere groep hangt voor de jongeren informatie over de vertrouwenspersoon, zoals een telefoonnummer en de spreektijden. De vertrouwenspersonen hebben zich voorgesteld aan de jongeren en aan de medewerkers. De jongeren maken ook gebruik van de vertrouwenspersonen. De directie geeft aan dat de vertrouwenspersonen ook lid zijn van de Commissie van Toezicht van J.J.I. Het Keerpunt.

Hoofdstuk 3 Eindoordeel

In dit hoofdstuk oordeelt de inspectie in hoeverre Icarus nu verantwoord omgaat met de rechtspositie van de jongeren.

Paragraaf 3.1 bevat het eindoordeel.

3.1 Eindoordeel

Het eindoordeel van de inspectie luidt dat Icarus nu voldoende verantwoord omgaat met de rechtspositie van de jongeren

Icarus scoort nu 12 van de 13 indicatoren ten minste 'operationeel' en voldoet daarmee **voldoende** aan de verwachtingen van de inspectie.

De inspectie vindt het goed dat bij Icarus:

- Alle indicatoren op het gebied van maatregelen die de vrijheid van jongeren aantasten tenminste operationeel zijn.
- Alle indicatoren op het gebied van het toekennen van verlof tenminste operationeel zijn.

Aandacht van de instelling is nog nodig voor het volgende onderwerp:

- De vertrouwenspersonen bij Icarus zijn niet in dienst bij een door de overheid gesubsidieerde organisatie van vertrouwenspersonen.

De inspectie gaat ervan uit dat Icarus dit in 2010 naar behoren gerealiseerd heeft.

Bijlage 1 – Uitvoering van de hertoets bij Icarus

In de brief aan de instelling waarin de inspectie de hertoets aankondigt, heeft de inspectie uiteengezet hoe zij de hertoets bij de instelling vorm geeft. Hieronder staat de brief van 4-12-2009 aan Icarus.

Geachte (...),

Zoals u bekend is, voert de Inspectie jeugdzorg vervolgtoezicht gesloten jeugdzorg stap 1 uit bij Icarus. In deze brief wil ik u nader informeren over dit toezicht.

De inspectie heeft dit toezicht, zoals telefonisch met u afgesproken, gepland op *25 januari 2010*. Het vervolgtoezicht is toezicht op maat en is gericht op de indicatoren die in uw instelling tijdens het toezicht in juni van dit jaar nog niet op een operationeel niveau waren.

Programma uitvoering toezicht op 25 januari

Het toezicht duurt in principe van 10.00 tot 14.30 uur en wordt uitgevoerd door twee inspecteurs.

Het programmavoorstel van de inspectie is als volgt:

10.00 – 10.15 uur	Ontvangst en gesprek directie
10.15 – 11.00 uur	Gesprek 3 of 4 groepsleiders van verschillende groepen
11.00 – 12.30 uur	Onderzoek dossiers
12.30 – 13.00 uur	Lunch
13.00 – 13.45 uur	Gesprek unitcoördinator & gedragswetenschapper
14.15 – 14.30 uur	Terugkoppeling directie

Om dossiers te kunnen selecteren voor het dossieronderzoek verzoekt de inspectie u om op de dag van het onderzoek een lijst beschikbaar te hebben met alle jongeren die na 1 september 2009 zijn binnengekomen (graag datum binnenkomst vermelden op de lijst). De inspecteurs zullen dan uit deze lijst een aantal dossiers trekken.

Eventuele nieuwe beleidsinformatie zullen de inspecteurs ter plekke bekijken. Onder beleid verstaat de inspectie alles wat u schriftelijk heeft vastgelegd over uw werkwijze; u kunt hierbij denken aan beleidsdocumenten en aan uitvoeringsbeleid, zoals werkinstructies, protocollen, standaard invulformulieren, samenwerkingsafspraken, maar ook informatiefolders.

Rapportage

De inspectie legt de bevindingen van het vervolgtoezicht en haar oordeel vast in een korte rapportage. De concept rapportage leg ik uiteraard aan u voor zodat u deze kunt controleren op feitelijke onjuistheden.

Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Als u vragen of opmerkingen heeft over het onderzoek, dan wil ik u graag te woord staan.

Met vriendelijke groet,
projectleider